

Зьмест

Слова да беларускага чытача	14
Ад аўтараў	16
Разьдзел I	18
Беларусь у сярэдзіне XVIII стагодзьдзя	18
Краіна і людзі	18
Сацыяльная структура	18
Гаспадарка	20
Раньняе Асьветніцтва	20
Кіраваньне Аўгуста III	21
Разьдзел II	22
Палітычная дэстабілізацыя	22
Сямігадовая вайна	22
Рэформа і пераварот у Расеі	22
Барацьба за польскі трон	23
Рэформы Кацярыны II і Станіслава Аўгуста	23
Дысыдэнцкая справа	24
Барская канфэдэрацыя	24
Першы падзел Рэчы Паспалітай	25
Разьдзел III	26
Беларусь паміж падзеламі	26
Прыняцьце расейцамі ўлады над анэксаванымі землямі	26
Інтэграцыя Рэчы Паспалітай	26
Міжканфэсійныя адносіны на землях, далучаных да Расеі	27
Справы ўніятаў і праваслаўных у Рэчы Паспалітай	27
Адукацыя	28
Гаспадарка	30
Разьдзел IV	32
Часы вялікіх рэформаў і чарговых падзелаў	32
Рэформы Вялікага сойму	32
Канстытуцыя 3 траўня	32
Таргавіцкая канфэдэрацыя	33
Другі падзел	33
Паўстаньне Касьцюшкі	34
Трэці падзел Рэчы Паспалітай	35
Культура разьвітага Асьветніцтва	36
Разьдзел V	38
Пад шум напалеонаўскіх войнаў	38
Пад прускім і аўстрыйскім панаваньнем	38
Цараваньне Паўла I	38
Адбудова Польшчы ў Беларусі	39
Беластоцкая вобласць	39
Літоўская і беларуская карта	41
Вайна 1812 г. Францускае наступленьне	42
Уладкаваньне Літвы і Беларусі	42
Адступленьне Напалеона	43
Венскі кангрэс	44

Разьдзел VI	45
Гаспадарка ў пяцідзсяцігодзьдзе пасля Вялікай вайны	45
Ваенныя страты	45
Сельская гаспадарка	45
Прамысловасьць	46
Гарады	47
Агульны стан гаспадаркі	48
Разьдзел VII	49
Асьвета ў 1-й палове XIX ст. — ад палянізацыі да русіфікацыі	49
Куратар Чартарьскі	49
Віленскі ўнівэрсытэт	49
Беларускае акадэмічнае кола	49
Полацкая акадэмія	50
Паступовая ліквідацыя Віленскага ўнівэрсытэту	50
Першая сельскагаспадарчая вышэйшая школа	51
Сярэдняя адукацыя. Школьная структура і праграмы навучаньня	51
Дэпалянізацыя і русіфікацыя адукацыі	52
Парафіяльныя школы	53
Нацыянальная праблема	54
Дэпалянізацыя пачатковай адукацыі	55
Навучаньне габрэйскіх дзяцей	55
Уніяцкія парафіяльныя школы на Беласточчыне	55
Прычыны адукацыйнай адсталасьці	56
Разьдзел VIII	57
Культура Беларусі ў першыя дзесяцігодзьдзі XIX ст.	57
Аматы славянскай культуры	57
Пачаткі беларусазнаўства	58
Заняпад беларускага пісьменства	59
Гістарычныя навукі	60
Музыка	61
Разьдзел IX	62
Зьмены сацыяльнай структуры	62
Разбор шляхты	62
Высяленьне габрэяў зь вёсак у гарады	62
Спробы паляпшэньня становішча сялян	63
Сялянская рэформа ў дзяржаўных уладаньнях	64
Адміністрацыйныя зьмены	65
Разьдзел X	66
Скасаваньне Берасьцейскай уніі	66
Барацьба сьвецкага духавенства з ордэнам базыльянаў	66
Пірава перамога “белых”	67
Падрыхтоўка да скасаваньня уніі	67
Аб’яднаньне Ўніяцкай царквы з Праваслаўнай	68
Разьдзел XI	70
Паўстанцы, рэвалюцыянэры і канспіратары	70
Патаемныя таварыствы	70
Паўстаньне 1831 году	71
Рэпрэсіі пасля паўстаньня	72

Падпольны рух пасяля паўстання 1831 г.	72
“Вясна народаў” у Беларусі	73
Разьдзел XII	75
Паміж польскай і расейскай культурамі	75
Этналёгія: навука і палітыка	75
Новая роля літаратуры	75
Віленскі працэс літаратараў	76
Нацыянальная музыка	77
Выяўленчае мастацтва	77
Разьдзел XIII	78
Лібэральны пачатак цараваньня Аляксандра II	78
Крымская вайна	78
Пасялясевастопальская вясна	78
Росквіт беларускай літаратуры	78
Пераварот у гістарычнай навуцы	80
Скасаваньне прыгону	80
Разьдзел XIV	82
Паўстаньне 1863 г.	82
Ажыўленьне незалежніцкіх настрояў у Царстве Польскім, Літве і Беларусі	82
Стаўленьне расейскіх уладаў да беларускай праблемы	83
Паўстаньне	83
Разьдзел XV	104
Дваццацігодзьдзе пасяля вялікага ўзрушэньня	104
Кіраваньне пры надзвычайным становішчы	104
Вёска і маёнтак пасяля сялянскай рэформы	104
Адукацыя у 1860—1880 гг.	105
Разьдзел XVI	107
Новы гаспадарчы краявід	107
Транспарт і камунікацыі	107
Новыя зьявы ў прамысловасьці	107
Устойлівасьць да сусьветнага крызісу	108
Гарады	109
Глыбокія зьмены ў сельскай таварнай гаспадарцы	109
Сялянская гаспадарка на парозе рынку	110
Паскарэньне зьменаў у пачатку XX ст.	111
Рэформа Стальпіна	112
Эміграцыя	112
Капітал	113
Гандаль	114
Разьдзел XVII	115
Палітычнае і інтэлектуальнае жыцьцё пад канец XIX ст.	115
Стагнацыя палітычнага жыцьця	115
Першыя народнікі	115
Беларуская фракцыя “Народнай волі”	115
Студэнцкія і вучнёўскія гурткі	117
Сацыялісты	117
Сіяністы	118

Адукацыя на мяжы XIX—XX ст.ст.	118
Лібэральная беларуская інтэлігенцыя	120
Новае пакаленьне ў беларускай літаратуры	121
Літаратура на іншых мовах	121
Музыка і выяўленчае мастацтва	122
Тэатар і кінэматограф	122
Разьдзел XVIII	123
Беларускія землі ў 1900—1915 гг.	123
Беларускае насельніцтва ў пачатку XX ст.	123
Узьнікненьне беларускіх палітычных структураў	124
Спрэчкі наконт аграрнага пытаньня	124
Беларускі рух падчас рэвалюцыі 1905—1907 гг.	124
Арганічная праца	125
Расейская і польская рэакцыя на беларускае нацыянальнае адраджэньне	126
Разьдзел XIX	127
Першая ўсясьветная вайна ў Беларусі	127
У прыфрантавай зоне	127
Беларускае таварыства дапамогі ахвярам вайны	127
Бежанства	128
Пад нямецкай акупацыяй	128
На ўсход ад лініі фронту	129
Беларускі нацыянальны камітэт	130
Вялікая беларуская рада	131
Праблема беларускага войска	131
Бальшавіцкі пераварот у Беларусі	132
Разьдзел XX	148
Беларуская Народная Рэспубліка	148
I Усебеларускі зьезд	148
Двоеўладзьдзе ў Менску	148
Перамовы ў Берасьці, змаганьне ў Менску	149
Паварот да незалежнасьці	149
Абвяшчэньне незалежнасьці Беларусі	150
Барацьба за міжнароднае прызнаньне БНР	151
Разьдзел XXI	152
Беларуская савецкая дзяржаўнасьць	152
Бальшавіцкая стратэгія	152
Узьнікненьне Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі	152
Часовы рэвалюцыйны рабоча-сялянскі ўрад Беларусі	152
Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка Літвы і Беларусі	153
Бальшавіцкае панаваньне	153
Разьдзел XXII	154
Польска-савецкая вайна. Падзел Беларусі	154
Абяцаньні польскіх правадыроў і беларускія чаканьні	154
Мірныя прапановы бальшавікоў	154
Польская палітыка ў Беларусі (1919—1920 гг.)	155
Беларускія палітыкі і польскае панаваньне	155
БССР другі раз	156
Беларускі палітычны камітэт і генэрал Булак-Балаховіч	156

Слуцкае паўстаньне	157
“Зялёны дуб”	157
Беларусы і “бунт” Жалігоўскага	158
Беларуска-літоўскі саюз	158
Рыская дамова. Падзел Беларусі	158
Разьдзел XXIII	160
Савецкая Беларусь (1921—1939)	160
Насельніцтва і тэрыторыя. Юрыдычны статус рэспублікі	160
Грамадзкі і палітычны лад	161
Ліквідацыя некамуністычных палітычных арганізацыяў	161
Гаспадарка Беларусі ў пэрыяд НЭПу	162
Разьвіцьцё сельскай гаспадаркі	163
Беларусізацыя грамадзкага жыцьця	164
Зьмена арыентацыі эміграцыйных палітыкаў	166
Ідэалгічныя падставы расправы зь беларускім рухам	166
Барацьба з “нацыянал-дэмакратызмам”	167
“Саюз вызваленьня Беларусі”	168
Русіфікацыя	169
Індустрыялізацыя	169
Рабочая кляса — апірышча сацыялізму	169
Сяляне — галоўны вораг савецкай улады	170
Калектывізацыя 1930 г.	170
“Закон аб пяці каласках”	171
Вынікі калектывізацыі	172
Юрыдычныя падставы сталінскага генацыду	172
Курапаты	173
Разьдзел XXIV	174
Беларусы ў міжваеннай Польшчы	174
Грамадства — сацыяльная і прафэсійная структура. Сацыяльнае становішча	174
Вёска і аграрная праблема	175
Польская палітыка на землях, населеных беларусамі	176
Лягер паразуменьня з палякамі	177
Беларускі эміграцыйны ўрад і антыпольскі партызанскі рух	177
Заняпад беларускага узброенага супраціву	179
Корпус аховы памежжа	179
Спробы рэформаў	179
Справа беларускамоўнай асьветы	180
Заходняя Беларусь у палітыцы Камінтэрну	180
Беларусы і парлямэнцкія выбары 1922 г.	181
Беларускі пасольскі клюб і барацьба за культурную аўтаномію	181
Грамадоўская рэвалюцыя	182
Ліквідацыя Грамады	182
“Змаганьне”	183
Беларускі інстытут гаспадаркі і культуры	183
Беларуская хрысьціянская дэмакратыя	184
Праваслаўная хрысьціянская дэмакратыя	184
Цэнтрсаюз	185
Беларускі нацыянал-сацыялістычны рух	185
Камуністычная партыя Заходняй Беларусі	186
Санацыйны лягер і беларуская праблема	186
Становішча Праваслаўнай царквы	188

Разьдзел XXV	190
БССР у 1939—1941 гг.	190
Узьяднаньне пад савецкай уладай	190
Трыюмфальныя брамы	190
Камуністычны рух і антыпольскія дывэрсіі	191
Рэвалюцыйныя сялянскія камітэты	191
Народны сход Заходняй Беларусі	192
Балянс тэрытарыяльных зьменаў	193
Станаўленьне савецкай сыстэмы ўлады	193
Эканамічная палітыка	194
Калектывізацыя ў Заходняй Беларусі	195
Пралетарызацыя гандлю і рамяства	196
Адукацыйная палітыка	196
Культурная актывізацыя грамадства	197
Канфэсійная палітыка	198
“Ворагі народу”	199
Дэпартацыі	200
Разьдзел XXVI	202
Нямецкая акупацыя ў Беларусі	202
Адступленьне Чырвонай Арміі	202
Дырэктывы савецкага камандаваньня	202
Эвакуацыя людзей і маёмасьці. Стратэгія спаленай зямлі	203
Нямецкая палітыка ў дачыненьні да цывільнага насельніцтва і ваеннапалонных	204
Настроі насельніцтва. Адносіны палякаў і беларусаў да акупантаў	205
Паліцыя і цывільная адміністрацыя	206
Ідэя нямецка-беларускага саюзу	207
Канцэпцыя Вацлава Іваноўскага	208
Супярэчнасьць беларускіх, савецкіх і польскіх інтарэсаў	209
Вынішчэньне нацыянальнай эліты	209
Канцэнтрацыйныя лягеры для цывільных асобаў	209
Беларусы ў нямецкай адміністрацыі	209
Падзел беларускіх земляў	210
Генэральны плян “Ост”	210
Канцэпцыя нямецкай акупацыйнай палітыкі Вільгельма Кубэ	211
Вынішчэньне габрэяў	212
Беластоцкая акруга	212
Калябаранцкія фармаваньні	213
Беларуская народная самапомач	213
Беларуская самаахова	214
Пацыфікацыі	214
Савецкі партызанскі рух	215
Савецка-беларускі канфлікт	217
Партызанскія рэспублікі	217
Армія Краёва ў Беларусі	217
Савецка-польскі канфлікт	218
Беларуска-польскі канфлікт	218
Саюз беларускай моладзі	219
Беларуская рада даверу	220
Польска-нямецкае паразуменьне	220
Беларуская Цэнтральная Рада	220
Беларуская Краёвая Абарона	221

II Усебеларускі кангрэс	221
Ваенныя страты	222
Разьдзел XXVII	255
БССР у 1944—1956 гг.	255
Карэктаваньне межаў	255
Перасяленьні	255
Стан гаспадаркі	256
Вяртаньне вывезенай маёмасьці з Расеі	256
На фронце змаганьня за выкананьне пляну	257
Сацыялістычнае спарорніцтва ў працы	257
Вёска бяз коней і трактараў	258
Калектывізацыя заходняй Беларусі	258
Перавыхаваньне грамадзтва	259
Пасьляваенны антыкамуністычны супраціў	260
Чысткі ў апарате ўлады	261
Выбары і прапаганда	262
Беларуская культура пасьляваеннага сталінізму	262
Асьвета	263
Разьдзел XXVIII	265
Беларуская нацыянальная меншасьць у Польшчы ў 1944—1955 гг.	265
Колькасьць і разьмяшчэньне беларусаў у Польшчы	265
Беларусы і камуністычная ўлада	265
Узьнікненьне беларускай асьветы	266
Перасяленьні беларусаў у БССР	267
Пасьляваенны польска-беларускі канфлікт	267
Пабудова этнічна аднароднай дзяржавы на Беласточчыне	268
Зьмена нацыянальнай палітыкі	270
Калектывізацыя ўсходняй Беласточчыны	270
Беларусы Беласточчыны і палітыка-эканамічныя зьмены эпохі сталінізму	271
Разьдзел XXIX	273
Беларусь у першых шэрагах будаўнікоў камунізму ў 1956—1990 гг.	273
Рэфармаваньне сталінізму	273
Эпоха Мазурава	274
Будаўніцтва цяжкой прамысловасьці	274
Дабрабыт эпохі Машэрава	275
Спустаньне навакольнага асяродзьдзя	278
Пачатак эканамічнага крызісу	278
Вынікі катастрофы ў Чарнобылі	279
Саветызацыя грамадзтва	280
Літаратура	281
Выяўленчае мастацтва	282
Разьдзел XXX	283
Беларускае нацыянальнае жыцьцё ў Польшчы ў 1955—1989 гг.	283
Адліга 1956 г. на Беласточчыне	283
Узьнікненьне Беларускага грамадзка-культурнага таварыства	283
Дэкалектывізацыя	284
Беларусы і выбары ў Сойм ПНР 1957 г.	284
Камісія па нацыянальных справах	285
Разьвіцьцё культуры ў 1960-я гг.	285

Грамадзка–палітычнае жыццё ў 1960–я і 1970–я гг.	286
Становішча беларускага школьніцтва	287
Інвэстыцыйная палітыка на Беласточчыне	288
Нацыянальная сьвядомасьць беларускага насельніцтва	288
Стаўленьне беларусаў да “Салідарнасьці” і ваеннага становішча	289
Спробы арганізацыі нацыянальнага жыцця ў 1980–я гг.	290
Беларускае аб’яднаньне студэнтаў	291
Беларускае незалежнае выдавецтва	292
Разьдзел XXXI	293
Народзіны сувэрэннай беларускай дзяржавы	293
“Перабудова” ў Беларусі	293
Пахаваньні ў Курапатах	294
Беларускі Народны Фронт	294
Стаўленьне прапаганды і грамадства да нацыянальнага адраджэньня	295
Устаноўчы зьезд БНФ	296
КПБ і нацыянальнае пытаньне	296
Закон аб мовах	297
Выбары ў Вярхоўны Савет у 1990 г.	298
Дэкларацыя аб сувэрэнітэце БССР	298
Новыя партыі і палітычныя арганізацыі	299
Справа стварэньня беларускага войска	300
Беларускія палітыкі і спроба перавароту ў Маскве	301
Абвяшчэньне незалежнасьці	301
Панаваньне намэнклятуры	302
Спрэчкі вакол прыналежнасьці да СНД	302
Спробы роспуску Вярхоўнага Савету	303
Канстытуцыя аб прэзыдэнцкай уладзе	303
Вайсковая палітыка прэм’ера Кебіча	304
Спрэчкі вакол праблемы інтэграцыі з Расеяй	305
“Вясна–94”	305
Мечыслаў Грыб — старшыня беларускага парлямэнту	305
“Змова дэмакратаў”	306
Прэзыдэнцкія выбары	306
Разьдзел XXXII	308
Беларусь пад кіраваньнем Лукашэнкі	308
Пабудова новага апарату ўлады	308
Крах эканомікі	308
Абмежаваньне свабоды слова	309
Нарастаньне аўтарытарных тэндэнцыяў	310
Рэфэрэндум і парлямэнцкія выбары 1995 г.	310
Кіраваньне пры дапамозе ўказаў	311
Расклад сілаў на беларускай палітычнай сцэне	312
Сфармаваньне парлямэнту	312
Канфлікт паміж Лукашэнкам і Вярхоўным Саветам	312
Бурлівая вясна 1996 г.	313
Новыя людзі ва ўладзе	314
Канстытуцыйны рэфэрэндум	314
Нацыянальны сход	315
Курс на інтэграцыю з Расеяй	316

Справа сапраўднасьці мандату Лукашэнкі	317
Рэспубліка Беларусь на мяжы XX і XXI ст.	317
Зьнешняя палітыка	323
Разьдзел XXXIII	327
Беларусы ў III Польскай Рэспублікі	327
Беларускі клуб	327
Парлямэнцкія выбары 1989 г.	327
Беларускае дэмакратычнае аб'яднаньне	327
Нацыянальнае жьццё ў III Польскай Рэспубліцы	328
Бібліяграфія	365